

УДК 346.12

DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i5.2018>**С. Чаплян,**

аспірант

Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України

ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ВІДМІННИХ ВІД ГРОШЕЙ ЗАСОБІВ ПЛАТЕЖУ

Постановка проблеми. Використання відмінних від грошей засобів платежу поширено в господарському обороті. Водночас на позначення цих об'єктів у науковій літературі вживаються різні терміни, а ті самі терміни часто вкладається неоднаковий зміст, що спричиняє правову невизначеність і ускладнює розуміння кваліфікації засобів платежу, що за своїми ознаками не належать до грошей, але використовуються для погашення грошових зобов'язань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на очевидну важливість даної проблематики, спеціалізованих досліджень із даного питання небагато. Ситуація ускладнюється відсутністю єдності серед науковців як щодо термінів для позначення зазначених активів, так і щодо змістовного наповнення цих термінів, а також щодо об'єктів, які за своїми характеристиками відповідають тому чи іншому терміну. Серед ґрунтовних досліджень цих питань варто виділити роботи Д.Ф. Лушаєва [1], Є.В. Предеїна [2], Д.Б. Коптюбенка [3].

Метою статті є аналіз термінів, що вживаються на позначення відмінних від грошей засобів платежу, уточнення їх дефініцій та визначення характерних ознак.

Матеріали та методи. Методологічна основа дослідження ґрунтується на методах аналізу, дедуктивному й індуктивному, а також порівняльно-правовому методі.

Результати дослідження. Серед дослідників існує досить багато підходів до формування термінологічного апарату для позначення відмінних від грошей засобів платежу, часто ці підходи суперечать один одному. Традиційно найбільш уживані в цій сфері терміни «квазігроші» та «грошові сурогати», причому перший термін досить поширений у наукових дослідженнях, особливо закордонних, але водночас саме другий нормативно закріплений в українському законодавстві. Мають місце навіть спроби об'єднати дані терміни в один – «квазігрошовий сурогат» [4], але результатом таких спроб є явний плеоназм. В англійських джерелах є відповідники: “quasi money”, “near money”, “money substitute”, “money-in-kind” тощо, які з певною специфікою загалом позначають ті самі явища. The “Handbook of International Financial Terms” визначає квазігроші (quasi-money) як високоліквідні активи, що не є грошовими коштами, але можуть бути легко конвертовані у грошові кошти [5]. Американський юридичний словник “Black’s Law Dictionary” ототожнює терміни “near money” та “current asset” і пропонує таку дефініцію: це актив, який легко конвертується у грошові кошти, як-от товарний цінний папір, банкнота або дебіторська заборгованість [6, с. 134]. Д. де Кок вказує, що квазігроші (“near-money, or quasi-money”) не мають стандартного визначення у світі, зазвичай до них відносяться активи приватного

сектора, які масово, зручно, протягом короткого періоду часу і без значних втрат можуть бути монетизовані [7] (тобто перетворені на гроші).

Як фінансове зобов'язання емітента, що приймається як оплата певною групою осіб за ринковою вартістю і може передаватися як оплата третім особам, визначає недержавні квазігроші Д.Б. Коптюбенко [3, с. 18]. Д.Ф. Луцаєв кваліфікує їх як приватні зобов'язання, що тією чи іншою мірою виконують усі функції грошей, обсяг випуску яких на даному етапі існування (як приватних квазігрошей) не підпадає під контроль держави [1, с. 15]. Звернімо увагу на те, що обидва автори визначають квазігроші не як активи (з погляду їхнього власника), а як зобов'язання (тобто з позиції емітента). Зобов'язання зазвичай мають виконуватися (погашатися), проте в даному разі підкреслюється, що після транзакції з використанням квазігрошей останні можуть використовуватися як засоби обміну та платежу без обмеження і без погашення емітентом, оскільки таке погашення, по суті, припинить існування відповідних об'єктів як квазігрошей.

Д.Ф. Луцаєв у своїй роботі «Приватні квазігроші (грошові сурогати) у сучасній економіці» обстоює синонімічність термінів «приватні квазігроші» та «грошові сурогати» [1, с. 16]. Є.В. Предеїн, навпаки, ці поняття підкреслено розмежовує, розуміє під квазігрошима певні компоненти грошової маси, які неможливо використовувати як засіб платежу (строкові вклади, депозитні сертифікати, акції інвестиційних фондів тощо), а під грошовими сурогатами – низьколіквідні або малоліквідні активи обмеженої здатності до обміну, що використовуються певними суб'єктами економіки замість законних засобів платежу для здійснення ними внутрішніх взаєморозрахунків [2, с. 9].

Д.Ф. Луцаєв поділяє грошові сурогати (квазігроші) на три види

за критерієм функції, що превалює, як-от: засіб обігу (обміну), засіб збереження (накопичення) вартості та засіб визначення вартості (масштабу цін). Якщо до перших автор класифікації відносить грошові сурогати, призначені саме для проведення розрахунків між учасниками товарно-грошового обороту, то до других – цінні папери, але лише ті, що можуть слугувати водночас і засобом обміну, і засобом збереження вартості [1, с. 26]. До третього виду належать сурогати у вигляді зобов'язань, номіновані в умовних одиницях (з панівною функцією міри вартості), які мають свою власну унікальну назву, відмінну від назви будь-якої валюти світу. Такі сурогати на певній території використовуються як гроші без будь-яких обмежень [1, с. 31]. За класифікацією Д.Б. Коптюбенка, грошові сурогати можна поділити на: 1) такі, що підлягають обміну на державну валюту (власник сурогату може в будь-який момент звернутися до його емітента з вимогою обміняти грошовий сурогат на гроші у відповідній валюті); 2) сурогати, номіновані в національній валюті, але такі, що не обмінюються на неї; 3) сурогати, що мають забезпечення, відмінне від національної валюти (таким забезпеченням може бути, наприклад, ділова репутація емітента, його фінансові або товарні активи) [3, с. 20–22].

Як зазначалося вище, українське законодавство віддало перевагу терміну «грошовий сурогат», саме його визначає Закон України «Про Національний банк України» (далі – Закон «Про НБУ») як будь-які документи у вигляді грошових знаків, що відрізняються від грошової одиниці України, випущені в обіг не Національним банком України (далі – НБУ) і виготовлені з метою здійснення платежів у господарському обороті, крім валютних цінностей [8]. У цій дефініції необхідно звернути увагу на суттєву деталь, яка є ключовою для розуміння того, чому грошові

сурогати (тобто об'єкти, що відповідають наведеному в Законі «Про НБУ» визначенню) в Україні прямо заборонені (ч. 2 ст. 32 Закону України «Про Національний банк України»: «Випуск та обіг на території України інших грошових одиниць і використання грошових сурогатів як засобу платежу забороняються» [8]). Закон «Про НБУ» тлумачить грошові сурогати досить вузько: це не просто певні платіжні інструменти, адже чинне законодавство України не встановлює суворого припису на проведення розрахунків виключно у грошовій формі (така вимога може бути встановлена як виняток, наприклад, п. 291.6 ст. 291 Податкового кодексу України щодо суб'єктів господарювання – платників єдиного податку першої – третьої груп). По-перше, у термінології Закону грошові сурогати – це документи, по-друге, вони мають вигляд грошових знаків. І саме такі «документи у вигляді грошових знаків» із відмінним від НБУ емітентом прямо заборонені законом як грошові сурогати. Інші засоби платежу нормативним визначенням грошового сурогату не охоплюються, але й водночас не підпадають під встановлену Законом заборону.

Наукові й енциклопедичні джерела далеко не завжди солідарні із законодавцем у визначенні грошового сурогату. Так, якщо «Великий енциклопедичний юридичний словник» визначає грошові сурогати дослівно так само, як Закон «Про НБУ» [9, с. 151], то в іншому енциклопедичному виданні грошові сурогати кваліфікуються як форми грошей, що з'являються замість законних засобів платежу, але є обов'язковими до прийому (платіжні доручення, чеки, векселі) [10, с. 48]. «Банківська енциклопедія» (С.Г. Арбузов та інші) надає визначення і грошовим сурогатам (що цілком збігається з наведеним у Законі «Про НБУ») [11, с. 134], і квазігрошам, причому дане видання наводить паралельно дві різні за змістом

дефініції цього терміна. У спеціальній статті, присвяченій квазігрошам, до них, із посиланням на методологію Міжнародного валютного фонду (далі – МВФ), енциклопедія відносить грошові кошти в безготівковій формі на строкових депозитах і ощадних банківських рахунках, а також високоліквідні фінансові інструменти, що обертаються на ринку, тобто депозити банківської системи й інші ліквідні фінансові активи, які офіційно не є законними засобами платежу, але можуть бути використані для погашення зобов'язань, а в окремих випадках – і для здійснення платежів [11, с. 212]. У статті «Грошова маса» дається інше визначення – як ліквідних депозитів грошової системи, що включають строкові й ощадні депозити, а також депозити в іноземній валюті, не використовуються як засіб платежу [11, с. 126]. Отже, в енциклопедії наявна неузгодженість з питання, чи можуть квазігроші використовуватися як засоби платежу. Така ситуація серйозно ускладнює формування термінологічного апарату та приведення позицій різних дослідників до єдиного знаменника, особливо коли вона має місце навіть у межах одного спеціалізованого видання.

Досить вдалими визначенням грошових сурогатів пропонувалося свого часу доповнити російський Федеральний закон «Про Центральний банк Російської Федерації (Банк Росії)», і хоча відповідний законопроект так і не був ухвалений, безпосередньо саме визначення заслуговує на увагу. Отже, грошовими сурогатами пропонувалося вважати об'єкти майнових прав, зокрема в електронному вигляді, що використовуються як засоби платежу і (або) обміну на грошові кошти і безпосередньо не передбачені Федеральним законом [12, с. 81]. До речі, у Російській Федерації, як і в Україні, також існує пряма заборона на емісію й обіг грошових сурогатів [13].

Наведені вище визначення вкладають як у поняття «грошовий сурогат»,

так і в поняття «квасігроші» абсолютно різний зміст, що є наслідком різних підходів до цього явища (або явищ, якщо розглядати ці терміни як нетотожні). Картина буде неповною, якщо не згадати позицію автора фундаментальних праць у царині грошового обігу Л.А. Лунца, який наполягав, що термін «грошовий сурогат» є неточним, оскільки, на його думку, платіж таким «сурогатом» є дійсним виконанням зобов'язання (*solutio*), а не заміною виконання (*datio in solutum*), а отже, грошові сурогати мають розглядатися як справжні гроші в юридичному сенсі, коректніше було б говорити про «недержавні», або «приватні» гроші [14, с. 64], і саме такий зміст Л.А. Лунц вкладав у цей термін, коли наводив приклади обмінних знаків, що випускалися власниками золотоносних рудників Нового Світу в XVI–XVII ст. чи торговцями в Англії в XVI ст. саме як заміники грошей в обмінних та платіжних операціях [14, с. 292]. Платежі, які здійснювалися такими сурогатами до видання спеціального закону про їх заборону, уважалися справжніми грошовими платежами, а не їхніми заміниками [14, с. 292], на відміну від розрахунку векселями або чеками, які Л.А. Лунц явно залишає за межами обсягу поняття «грошовий сурогат», зазначає, що «у всіх правових системах вексель і чек передаються або взамін грошового платежу, або для отримання грошового платежу, але ніколи як грошовий платіж» [14, с. 289]. Аналогічно Д.Б. Коптюбенко виключає чеки з переліку недержавних квазігрошей [3, с. 18]. Натомість чимало дослідників, навпаки, відносять векселі [15, с. 194] та чеки [16] до грошових сурогатів, крім них, також облігації, казначейські зобов'язання, ощадні (деPOSITні) сертифікати, банківські акцепти [16], талони на харчування у столових [1, с. 19], іноземну валюту [2, с. 13] і навіть дорогоцінні метали у зливках та жетони метро [17, с. 244–245], тоді як інші фахівці

із посиланням на правозастосовчу практику виключають віднесення до грошових сурогатів тих самих векселів, жетонів метро та золота [18]. Тож доводиться констатувати відсутність єдності в наукових колах як щодо змісту поняття «грошовий сурогат», так і щодо форми його існування, отже, немає усталеного підходу як до критеріїв віднесення чи не віднесення тих чи інших об'єктів до грошових сурогатів (квасігрошей), так і до переліку об'єктів, що охоплюються терміном «грошовий сурогат» («квасігроші»).

Проблема дефініції грошових сурогатів та квазігрошей – це проблема підходів, яка не має єдино правильного вирішення. Розглядати грошові сурогати та квазігроші як тотожні поняття чи як відмінні – залежить від вибору самого дослідника. Це також стосується і визначення змісту обох понять. Але є певні правила, яких необхідно дотримуватися. Передусім необхідно визначитися, що вважати первинним – термін чи явище, ним позначене. Логічно, коли для позначення певного правового явища підбирається влучний термін, який найбільш повно це явище уособлює. Це природний процес. Проте часом ситуація починає розвиватися у зворотному напрямі, коли під уже наявні терміни підлаштовуються певні категорії, які, на думку тих чи інших дослідників, більш повно відображають зміст терміна. Такий підхід є штучним, але саме він, на думку автора, має місце щодо грошових сурогатів і квазігрошей, коли окремі науковці описують не явище через термін, а навпаки – термін через явище. І тому мають місце абсолютно різні тлумачення того самого поняття.

Під час дослідження змісту поняття доцільне проведення семантичного аналізу слова або словосполучення, що його позначає. Аналіз терміна «грошовий сурогат» дозволяє дійти таких висновків. «Сучасний тлумачний словник української мови» визначає «сурогат» (лат. *surrogatus* – «поставлений замість іншого») як:

1) замітник натурального продукту, товару; 2) те, що підміняє собою що-небудь, створює ілюзію чого-небудь [19, с. 841]. Прикметник «грошовий» явно вказує, що йдеться про замітник саме грошей. Тобто дослівно «грошовий сурогат» означає «замітник грошей». Що стосується терміна «квазігроші», то префікс *квазі-* (лат. *quasi* – «нібито») визначається як перша частина складних слів, що за значенням відповідають прикметникам «несправжній», «уявний» [19, с. 393]. Отже, у буквальному розумінні квазігроші – це несправжні або уявні гроші. Зрозуміло, що в даному разі не йдеться про підроблені грошові знаки, оскільки така підробка у принципі не є ані грошима, ані будь-яким іншим легальним об'єктом із подібними функціями. Напрошується висновок, що і в першому, і у другому визначеннях йдеться про об'єкти, які не є грошима, але можуть замінити гроші, очевидно, не в усіх випадках і за певних умов. Із цього випливає, що такі об'єкти мають наслідувати характерні ознаки або функції грошей. Від того, яка ознака або функція буде визнана панівною, залежатиме, які саме об'єкти підпадатимуть або не підпадатимуть під те чи інше поняття. Оскільки термін «квазігроші» в Україні натепер залишається поза нормативним регулюванням і є суто предметом наукового аналізу, вважаю за доцільне на даному етапі залишити його для наукового дискурсу. Особиста позиція автора – з метою уникнення дублювання доцільно розмежувати терміни «квазігроші» та «грошові сурогати», закріпити за першими високоліквідні активи, що можуть бути швидко обмінені на грошові кошти, але водночас не використовуються як засоби платежу, за другими – об'єкти, що замінюють грошові кошти в розрахунках. Основною функцією грошових сурогатів більшість дослідників слушно вважають функцію засобу платежу, оскільки грошові сурогати створюються саме

для здійснення платежів, хоча деякі автори зазначають функції засобу обміну та накопичення, проте останні видаються радше додатковими можливостями, оскільки грошовий сурогат може і не бути призначений для накопичення та збереження грошової цінності, водночас залишатися грошовим сурогатом, але в разі відсутності можливості для здійснення платежів такий об'єкт автоматично випадає із сукупності грошових сурогатів.

На відміну від наукових вишукувань, нормативне визначення грошового сурогату, як видається, формувалося під безпосереднім впливом необхідності заборонити обіг «документів у вигляді грошових знаків» із відмінним від НБУ емітентом, що призвело до невинного звуження цього поняття, обмежило його суто нелегальними об'єктами. У подальшому це мало наслідки у вигляді так званого «зворотного тлумачення», коли той чи інший об'єкт не визнається грошовим сурогатом лише на тій підставі, що обіг таких об'єктів, на відміну від грошових сурогатів, законом не заборонений, без урахування ключових характеристик такого об'єкта у співвідношенні зі змістом грошового сурогату як явища. І в такий спосіб за межами поняття «грошовий сурогат» залишилося чимало об'єктів, які за своєю сутністю цілком вписуються в його визначальні ознаки, як-от: 1) здатність виступати засобом платежу і погашати грошове зобов'язання; 2) висока, але не абсолютна ліквідність (якщо певний об'єкт прирівнюється до «майже грошей», то зрозуміло, що його здатність обмінюватися на гроші має бути високою, але не може бути абсолютною, як самих грошей, а тому не можна погодитись з Є.В. Предеїним, який визначає грошові сурогати як малоліквідні активи); 3) множинність об'єктів, що можуть виступати грошовими сурогатами. У даному разі цілком слушно використовувати за аналогією універсальний підхід, що існує стосовно

визначення грошей: «усе, що виконує функції грошей, є грошима» [20, с. 650]. І так само все, що відповідає ознакам грошового сурогату, є грошовим сурогатом. І з огляду на нормативну дефініцію одразу варто зауважити, що, на думку автора, документальна форма не може бути визначальною в питанні віднесення чи невіднесення певних об'єктів до грошових сурогатів, оскільки якщо як гроші можуть використовуватися абсолютно різні об'єкти, то і як їхні заміники можуть використовуватися так само різні за своєю природою та сутністю об'єкти, що існують не лише у формі документів, хоча документальна форма також може мати місце. Отже, визначення грошових сурогатів не як виключно документів, а як об'єктів майнових прав, є цілком виправданим. Тому грошовими сурогатами доцільно вважати об'єкти майнових прав, які використовуються для погашення грошових зобов'язань (як засоби платежу), але водночас не належать до грошових коштів. Зміст даного поняття не залежить від дозволу чи заборони держави, оскільки будь-які обмежувальні заходи є елементом регулювання, але не природи самого явища. З погляду держави законодавча заборона емісії й обігу грошових сурогатів «у вигляді грошових знаків» може бути цілком виправданою, хоча історія знає чимало випадків легалізованого державою існування так званих «приватних грошей».

Дослідники пов'язують розмежування грошей і грошових сурогатів безпосередньо із впливом держави, зазначають, якщо гроші визнаються державою й іншими суб'єктами економіки як, зокрема, засіб обігу, то прийняття грошових сурогатів як оплати можливо суто за згодою особи, що приймає таку оплату (тобто кредитора), якщо прийняття законних засобів платежу забезпечується державою, то прийняття грошових сурогатів є результатом виключно волевиявлення особи [1, с. 31].

Як гроші існують у вигляді певних об'єктів цивільних прав, так і будь-які грошові сурогати співвідносяться з конкретними об'єктами цивільних прав. Наприклад, вексель є документом, визнається багатьма дослідниками грошовим сурогатом, а за Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок» він водночас є цінним папером [21], одностороннім безумовним і абстрактним грошовим зобов'язанням векселедавця [22, с. 58]. Тобто правова природа векселя – зобов'язальна, як і розрахункового чека, що є документом, який посвідчує борг і опосередковує виникнення розрахунково-чекових відносин, побудованих за моделлю договору доручення [23]. Водночас «більшість ознак, що притаманні цінним паперам, характерні і для розрахункового чека» [24].

Як зазначає В.А. Белов, різниця грошових сурогатів та грошей полягає передусім у тому, що грошові сурогати можуть використовуватися як засоби платежу не для всіх, а лише для певних платежів, тобто вони позбавлені властивості універсальності. Як приклад він наводить приватизаційні сертифікати, емітовані країнами пострадянського простору (зокрема, Україною) у 90-х рр. ХХ ст. Такі сертифікати використовувалися як засоби платежу саме на приватизаційних аукціонах, будь-яке інше їх використання як засобу платежу не передбачалося [25]. Не оспоруємо наведену тезу щодо відсутності у грошових сурогатів як засобів платежу ознаки універсальності, зауважимо лише, що наведений приклад стосується радше не платежів, а обмінних операцій, оскільки умовами емісії зазначених приватизаційних сертифікатів передбачався саме обмін (на сертифікаті, випущеному в Україні у 1995 р., прямо зазначено: приватизаційний майновий сертифікат може бути використаний лише для обміну на акції, паї, інші документи, що засвідчують право власності на

частку майна державних підприємств. Сертифікат вільному обігу не підлягає). Проте цілком можна допустити емісію таких сертифікатів саме як засобів платежу з умовою проведення розрахунку за придбане майно (акції, паї тощо) з відкладенням у часі.

Причини для появи грошових сурогатів можуть бути різними, від необхідності державних запозичень (казначейські зобов'язання) до цільових акцій або програм (приватизаційні сертифікати), але найчастіше поява грошових сурогатів пов'язана або з дефіцитом грошових знаків в економіці, або з виникненням нових засобів платежу, відмінних від грошей. Дослідники цього питання зауважують, що за умови встановлення державою контролю над випуском і оборотом грошових сурогатів вони цілком можуть отримати офіційний статус грошей [1, с. 32].

Отже, незважаючи на відсутність термінологічної єдності серед дослідників стосовно позначення об'єктів, здатних виконувати окремі функції грошей, зокрема функцію засобу платежу, уважаємо термін «грошовий сурогат» таким, що найбільш співвідноситься з об'єктами, які, не будучи грошима, здатні виконувати функцію засобу платежу в розрахунках, зокрема між суб'єктами господарювання, виступати, по суті, заміниками грошових коштів. Що стосується терміна «квасігроші», видається, що його ототожнення із грошовим сурогатом є недоцільним, оскільки немає об'єктивної необхідності для паралельного використання двох термінів із метою позначення одного явища. Натомість визначення змісту квазігрошей як негрошових високоліквідних активів, які можуть бути легко, швидко та з мінімальними витратами конвертовані у грошові кошти, є цілком виправданим.

У статті досліджено поняття грошових сурогатів та квазігрошей, їх співвідношення та перспективи

використання для позначення відмінних від грошей засобів платежу, запропоновано авторське визначення поняття «грошовий сурогат». У закордонних наукових роботах термін «квасігроші» уживається набагато частіше за «грошовий сурогат», у вітчизняних джерелах ситуація протилежна, крім того, поняття грошового сурогату, на відміну від квазігрошей, закріплено і нормативно визначено як правовий інститут в українському законодавстві. Водночас у дослідницьких колах немає єдності як щодо змісту понять «грошовий сурогат» та «квасігроші», так і щодо форми їх існування, а також спостерігається відсутність усталеного підходу як до критеріїв віднесення чи не віднесення тих чи інших об'єктів до грошових сурогатів (квасігрошей), так і до переліку об'єктів, що охоплюються термінами «грошовий сурогат» та «квасігроші». Зазначені поняття можуть розглядатися і як тотожні, і як відмінні за своїм змістом. З огляду на відсутність об'єктивної необхідності для паралельного використання двох термінів із метою позначення одного явища, доцільно розмежувати зазначені терміни, закріпити за квазігрошима високоліквідні активи, що можуть бути швидко обмінені на грошові кошти, але водночас не використовуються як засоби платежу, а за грошовими сурогатами – об'єкти майнових прав, які використовуються для погашення грошових зобов'язань (як засіб платежу), але водночас не належать до грошових коштів. Хоча панівною функцією грошових сурогатів є функція засобу платежу, на відміну від грошових коштів, грошові сурогати позбавлені ознаки універсальності і можуть використовуватися для обмеженого кола платежів, якщо домовленість сторін або нормативний припис зумовлює прийняття отримувачем

грошового сурогату взамін грошових коштів. Причини для появи грошових сурогатів можуть бути різними, від необхідності державних запозичень до цільових акцій або програм, але найчастіше поява грошових сурогатів пов'язана або з дефіцитом грошових знаків в економіці, або з виникненням нових засобів платежу, відмінних від грошей.

Ключові слова: грошовий сурогат, квазігроші, засоби платежу.

Chaplan S. Legal qualification of means of payments other than money

The article considers the concept of monetary substitute and quasi-money, their ratio and prospects of using to designate non-monetary means of payment, a new definition of the concept of "monetary substitute" is substantiated. In foreign scientific research, the term "quasi-money" is used much more often than "monetary substitute". In Ukrainian studies, the situation is the opposite. In addition, Ukrainian legislation defines the concept of a monetary substitute, but does not define the concept of quasi-money. However, there is no consensus among researchers about the content of monetary substitutes and quasi-money, as well as the form of their existence, and there is no stable opinion about the criteria for classifying certain objects as monetary substitutes or quasi-money. Monetary substitutes and quasi-money can be viewed as identical and different in content. Since it is not necessary to use two different terms to denote the same phenomenon, it is recommended to distinguish between these terms. So quasi-money is a highly liquid asset that can be quickly and conveniently exchanged for money, but at the same time it is not used as a means of payment. Monetary substitutes are objects of property rights that are used to pay monetary obligations

as a means of payment, but are not money. The dominant function of monetary substitutes is to be means of payment. But unlike money, they are not universal, they cannot be used for all payments. In particular, the recipient is obliged to accept monetary substitutes instead of money, if it is determined by the contract or the law requires the recipient to accept substitute as money. The reasons for creating monetary substitutes can be different. This may be the need for government borrowing, financing of targeted actions or programs, but more often the appearance of monetary substitutes is associated either with a lack of money in the economy, or with the emergence of new means of payment other than money. Thus, monetary substitutes help fill the lack of free money in economic circulation and partially perform the same functions that money performs in the economy.

Key words: quasi money, near money, monetary substitute, means of payment.

Література

1. Луцаев Д.Ф. Частные квазиденьги (денежные суррогаты) в современной экономике : дис. ... канд. экон. наук. Красноярск, 1999. 162 с.
2. Предин Е.В. «Денежные суррогаты» в экономике России : автореф. дис. ... канд. экон. наук. Москва, 2004. 25 с.
3. Коптюбенко Д.Б. Квазиденьги: становление, особенности функционирования и перспективы развития : дис. ... канд. экон. наук. Москва, 2007. 192 с.
4. Усоский В.Н. Квазиденежные суррогаты в экономике Беларуси и криптовалюты. Банка скі веснік. Жнівень, 2019. С. 23–35.
5. Moles P., Terry N. The Handbook of International Financial Terms. URL: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780198294818.001.0001/acref-9780198294818-e-6207>.
6. Bryan A. Garner. Black's Law Dictionary. 2009. 1943 p.
7. Kock de G. Money, near-money and the monetary banking sector. URL:

<https://www.resbank.co.za/Lists/News%20and%20Publications/Attachments/5273/03Money,%20near-money%20and%20the%20monetary%20banking%20sector.pdf>.

8. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 р. № 679–XIV, зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.

9. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю.С. Шемшученка. Київ : Юридична думка, 2012. 1020 с.

10. Экономика и право : Энциклопедический словарь Габлера. Москва : Научное издательство «Большая российская энциклопедия», 1998. 431 с.

11. Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов та ін. Київ : Центр наукових досліджень Національного банку України ; Знання, 2011. 504 с.

12. Шильдина М.В. Денежные суррогаты, криптовалюта и электронные денежные средства. Евразийский Союз Ученых (ЕСУ). 2016. № 30. С. 81–82.

13. О Центральном банке Российской Федерации (Банке России) : Федеральный закон от 10 июля 2002 г. № 86-ФЗ, с изменениями. URL: <http://docs.cntd.ru/document/901822004>.

14. Луниц Л.А. Деньги и денежные обязательства в гражданском праве. Москва : Статут, 2004. 350 с.

15. Тополь Ю.О. Вексельный обіг у системі безготівкових розрахунків: історія становлення та розвитку. Університетські наукові записки. 2005. № 4 (16). С. 192–198.

16. Еш С.М. Фінансовий ринок. Київ, 2011. 528 с. URL: https://pidruchniki.com/17700712/finansni/instrumenti_groshovogo_rinku.

17. Дельцова Т.А. Многообразие денежных суррогатов в природе, или в чем заключается свобода выбора? Вестник Пермского национального исследовательского политехнического университета. Социально-экономические науки. 2017. № 3. С. 241–251.

18. Агеев В. Являются ли криптовалюты объектом гражданских прав? URL: <https://vc.ru/crypto/30783-denezhnyu-surrogat-ili-inostrannaya-valyuta>.

19. Сучасний тлумачний словник української мови / за заг. ред. В.В. Дубічинського. Харків : Видавничий дім «Школа», 2008. 1008 с.

20. Юридична енциклопедія / за ред. Ю.С. Шемшученка та ін. ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 1998. Т. 1. 669 с.

21. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3480–IV, зі змінами. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.

22. Тертышный С.А. Вексель как средство платежа в нестабильной экономике России : дис. ... канд. экон. наук. Санкт-Петербург, 2000. 173 с.

23. Кулик Д.О. Особливості обіговоздатності розрахункового чека. URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/download/62577/58113>.

24. Кулик Д.О. Щодо правової природи розрахункового чека. Форум права. 2014. № 2. С. 236–243.

25. Белов В.А. Ценные бумаги в коммерческом обороте. Москва : Юрайт, 2018. С. 306. URL: https://studme.org/186655/pravo/tsennye_bumagi_denezhnye_surrogaty.

